

KÖZELEG A TÉL

Miért kell megállítani Vlagyimir Putyint
és a szabad világ ellenségeit?

GARRI KASZPAROV
és MIG GREENGARD

A fordítás alapja:

Garri Kaszparov: *Winter Is Coming: Why Vladimir Putin and the Enemies of the Free World Must Be Stopped*. Published in the United States by PublicAffairs™, a Member of the Perseus Books Group. All rights reserved.

Copyright © Garri Kaszparov, 2015

Fordította:

© Hegedűs Péter, 2015 (Előszó, Bevezetés, 1–4. fejezet)

© Garamvölgyi Andrea, 2015 (5–8. fejezet)

© Morvay Péter, 2015 (9-10. fejezet, Végkövetkeztetés)

Szerkesztette: dr. Bíró Andor – Becz Dorottya

Borító: Juhász Gábor Tamás

HVG Könyvek

Kiadóvezető: Budaházy Árpád

Felelős szerkesztő: Koncz Gábor

ISBN 978-963-304-307-3

Minden jog fenntartva. Jelen könyvet vagy annak részleteit tilos reprodukálni, adatrendszerben tárolni, bármely formában vagy eszközzel – elektronikus, fényképeszeti úton vagy más módon – a kiadó engedélye nélkül közölni.

Kiadja a HVG Kiadó Zrt., Budapest, 2015

Felelős kiadó: Szauer Péter

www.hvgkonyvek.hu

Nyomdai előkészítés: Kedves László

Nyomás: Gyomai Kner Nyomda Zrt.

Felelős vezető: Fazekas Péter

Borisz Nyemcov emlékére és mindenkinek a világon, aki úgy harcol a szabadságért és a demokráciáért, ahogyan ő.

GARRI KASZPAROV

Zoënek, aki lehetővé teszi mindezt, valamint Cleónak és Rafának, akik miatt megéri csinálni.

MIG GREENGARD

TARTALOM

Előszó / 9

Bevezetés / 31

- első fejezet: A hidegháború vége és a Szovjetunió bukása / 45
második fejezet: Az elveszett évtized / 61
harmadik fejezet: Láthatatlan háborúk / 73
negyedik fejezet: Vérben született / 95
ötödik fejezet: Elnök lesz, amíg csak él / 116
hatodik fejezet: Van ennek szíve? / 134
hetedik fejezet: A sakktábla mellől a tűzvonalba / 165
nyolcadik fejezet: A Medvegyev-hadművelet / 199
kilencedik fejezet: A hamis remény bátorsága / 222
tizedik fejezet: Háború és megbékítés / 252

Végkövetkeztetés / 285

Köszönetnyilvánítások / 305

Jegyzetek / 306

Név- és tárgymutató / 314

ELŐSZÓ

1991. augusztus 19-én a CNN élőben közvetítette a Mihail Gorbacsov szovjet elnök ellen megkísérelt államcsínyt. A felbomlóban lévő kommunista rezsim keményvonalas képviselői a KGB-vel szövetkeztek, bezárták Gorbacsovot Krím félszigeti dácájába, és szükségállapotot hirdettek ki. A tankok bevonultak Moszkva belvárosába, és a világsajtó egyből azoknak a szakértőknek és politikusoknak az aggodalmait kezdte harsogni, akik attól tartottak, hogy ez az államcsíny véget vethet a peresztrojkanak, vagy polgárháború kezdetét is jelentheti.

Aznap este Larry King egyik meghívott vendége voltam. Többek közt ezt is megvitattuk Jeane Kirkpatrickkel, az Egyesült Államok ENSZ-nagykövetével, Richard Dekmejiannal, a Dél-kaliforniai Egyetem politológiai professzorával, valamint a KGB egy volt műveleti tisztjével, Sztanislav Levcsenkóval. Egyedül én voltam meggyőződve arról, hogy az államcsíny nem lesz sikeres, s hogy Kirkpatrick és mások véleményével ellentétben – akik szerint akár több hónapig is eltarthat – 48 órán belül véget is ér. Azzal érveltem, hogy a puccsisták törekvéseinek nincs elegendő társadalmi támogatottsága, és a kísérlet, hogy megakadályozzák azoknak a reformoknak a népszerűsítését, amelyek szerintük a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének széthullását eredményezhetik, eleve kudarcra ítélt törekvés. A rezsim hivatalban lévő vezetői sem voltak egy véleményen: sokan úgy érezték, a Szovjetunió felbomlása jobb karrierlehetőségeket kínálhat számukra. Vélekedésemet mi sem igazolhatta volna jobban, mint az az esemény, melynek egy pontján Borisz Jelcin orosz elnök felkapaszkodott egy tankra, majd Moszkva lakossága az utcákra vonult a szabadság és a demokrácia

védelmében, az államcsínyt kirobbantó összeesküvők pedig ráébredtek, hogy nem élvezik a nép támogatását. Két nappal később meg is adták magukat.

Az államcsínykísérlet nemcsak megbukott, hanem a Szovjetunió bukását is felgyorsította, ugyanis világos üzenetet küldött az ország lakosságának: a felbomlás és a függetlenség ugyan ijesztő perspektíva, ám semmiképp nem lehetett rosszabb a totalitárius jelennél. A következő hónapokban az egykori szovjet tagállamok sorra hirdették ki függetlenségüket, Moszkvában pedig két nappal az államcsíny kudarca után az ujjongó tömeg ledöntötte a „Vasember” Feliks Dzerzsinszkij, a szovjet titkosrendőrség rettegett alapítójának szobrát a KGB székháza előtt.

Valahányszor elolvasom a nyilatkozatokat, amelyeket a tömegben éljenző emberek adtak a sajtónak, ma is óhatatlanul meghatódok. „Ezzel kezdetét vette a megtisztulásunk folyamata” – mondta a szénbányászok szakszervezetének egyik vezetője. Egy pópa pedig így nyilatkozott: „Leromboljuk a KGB hatalmas, veszedelmes totalitárius gépezetét!” A tömeg a „le a KGB-vel!” és a „szvo-bo-da!” – oroszul szabadság – jelszavakat skandálta. A rendőrök baretjüket levéve csatlakoztak a menethez, s az emberek olyan feliratokkal firkálták tele a gyűlölt szobor talapzatát, mint: „Bíróság elé a KGB mézárósaival!” Egy orvos szerint ez a tiltakozás különbözött az előző hónapok hasonló megnyilvánulásaitól: „Úgy érezzük, mintha újjászülettünk volna!”

Mindezek miatt döbbenetes az, hogy nyolc év elteltével, 1999. december 31-én a KGB egy volt alezredesét választották meg Oroszország elnökévé. A kibontakozó demokratikus reformok megtorpantak és fokozatosan mindinkább háttérbe szorultak. A kormány szigorította a tömegtájékoztatás szabályait, és olyan korlátozásokat vezetett be, amelyek a lakosság mindennapi életére is kihatottak. Az orosz külpolitika félelemkeltő és harcias lett. Nem zajlott le a korábban vágyott megtisztulási folyamat, a mézárósokat nem állították bíróság elé, és a KGB gépezetét sem rombolták le. Dzerzsinszkij szobrát ledöntötték ugyan, ám a totalitárius elnyomás, amelyet jelképezett, továbbra is fennmaradt – sőt megerősödve született újjá Vlagyimir Putyin személyében.

Ha előreugrunk az időben 2015-be, azt látjuk, hogy továbbra is Putyin a Kreml ura. Az orosz csapatok megtámadták Ukrajnát, és hat évvel egy másik szomszéd, a Grúz Köztársaság megszállása után Oroszország annak-

tálta a Krím félszigetet is. Alig néhány nappal azután, hogy 2014 februárjában Szocsiban a téli olimpia házigazdájaként lépett a nyilvánosság elé, Putyin háborút robbantott ki Kelet-Ukrajnában, és erőszakkal elfoglalta egy független ország területeit, elsőként azóta, hogy Szaddám Huszein lerohanta Kuvaitot. A világnak ugyanazok a vezetői, akikről egy esztendeje mosolygós fényképek készültek Putyin oldalán, most szankciókat sürgetnek Oroszország és a hatalmon lévő politikai elit tagjai ellen, míg Moszkva azzal fenyegetőzik, hogy elzárja azokat a vezetőket, amelyek Európa kőolaj- és földgázfelhasználásának egyharmadát adják. A lényegében maffiaállam, amelynek élén Putyin mint a *capo di tutti capi* (legfőbb főnök) áll, ideológiai értelemben egy agnosztikus, vallásellenes kleptokráciából vérlázító fasiszta propagandát és taktikát alkalmazó rendszerré fajult, a nukleáris világvége rég elúzótt lidérce pedig ismét feltűnt a horizonton.

A jelenlegi válság hátterében két történet húzódik meg: az egyik arról szól, hogyan jutott el Oroszország ilyen gyorsan a kommunizmus bukásának ünneplésétől addig, hogy egy KGB-tisztet válasszon meg elnöknek, majd leigazza szomszédait. A másik azt meséli el, miként segítette elő ennek bekövetkeztét a szabad világ közönye, tudatlansága és a méltatlanra vesztegetett jóakarata. Elengedhetetlenül fontos annak tisztázása, hogy hol siklott félre a folyamat, mert bár Putyin mostanra nyilvánvaló és sürgető veszélyforrássá vált, Európa és Amerika még mindig nincs tisztában a valós helyzettel. A világ demokráciáinak egyesülniük kell, hogy újra megtanulják a hidegháborús leckét, mielőtt visszavonhatatlanul belecsúszunk egy újabb hasonló konfliktusba.

Putyin Oroszországa korántsem az egyetlen fenyegetés mostanság a világ számára, ám egyértelműen a legnagyobb és legveszedelmesebb. Az al-Káidához és az Iszlám Államhoz hasonlatos terroristacsoportok – utóbbi elnevezése dacára – valójában nem teljesen államilag szervezettek és nem rendelkeznek azokkal a hatalmas erőforrásokkal és tömegpusztító fegyverekkel, amelyekért Putyinnak csak a kezét kell nyújtania. A szeptember 11-ei és más terroristatámadások azonban megtanították a világnak, hogy nincs szükség nemzeti lobogóra vagy akár hadseregre ahhoz, hogy egy külső erő borzalmas csapást mérjen a világ legerősebb országára. Hozzá kell tenni, hogy a terrorizmus állami szintű támogatói is hasznot húznak abból, hogy a terroristák célpontját jelentő demokráciák képtelenek megszervezni az erőteljes védekezés kereteit. Irán, Észak-Korea és Szíria gyilkos rezsimejei

már hosszú ideje ülnek tárgyalóasztalnál a világ nagyhatalmaival, ám mind-
eddig semmilyen említésre méltó kompromisszum nem született.

Régóta nem újdonság, hogy a hidegháború végével kialakult többpólusú világ jelentős kihívásokat tartogat számunkra, ám mindmáig nem dolgoztuk ki az egységes stratégiát, amely válaszul szolgálhatna e sürgető kérdésekre. Amikor a hidegháború korszaka lezárult, a győzteseknek megszűntek az addigi céljaik, hiszen nem maradt olyan közös ellenség, akivel szemben egyesíthették volna erőiket. A szabad világ ellenségeit azonban nem gyötrik efféle kételyek. Ők továbbra is a liberális demokrácia és az emberi jogok eszméjének és gyakorlati érvényesítésének – amelyek elsődleges jelképe és megtestesítője számunkra az Egyesült Államok – ellenzékéeként határozzák meg magukat. S mi ennek ellenére igyekszünk partnerként kezelni őket és tárgyalni velük, sőt pénzzel és fegyverekkel is ellátjuk őket, amelyeket habozás nélkül ellenünk fordítanak. Felidézhetjük Winston Churchill szavait a megbékítés politikájával kapcsolatban, mely szerint: buzgón etetjük a krokodilokat abban a reményben, hogy minket falnak fel utoljára.

Valahányszor hűvössé válnak a politikai kapcsolatok Washington és Moszkva vagy Peking között, mindkét fél egykettőre előáll a kritikával, hogy könnyen „visszatérhetünk a hidegháború korszakába”. Pedig e közhely hangoztatása manapság igencsak ironikus, tekintve, hogy a hidegháború megvívásának és megnyerésének módszertanát mára már inkább elfelejtettük, mintsem hogy követendő példaként állítottuk volna magunk elé. Ahelyett hogy a jó és rossz, a helyes és helytelen elvi álláspontjára helyezkednénk, s az emberi jogok és az emberi élet egyetemes értékeit tartanánk szem előtt, inkább kötelezettségeket vállalunk, a kapcsolatok új alapra helyezéséről és a morális egyenértékűségről szónokolunk. Ez pedig csupán a megbékítés politikájának megannyi szépítő megnevezése. A világnak új szövetségre van szüksége, amely egy globális Magna Chartára, az alapvető emberi jogok nyilatkozatára épül, s amelyet valamennyi félnek egyaránt el kell ismer-
nie. Napjainkban az egyéni szabadság értékét elismerő nemzetek tartják ellenőrzésük alatt a világ erőforrásainak és katonai erejének nagyobb részét. Ha összefognak, és nem hajlandóak többé pátyolgatni a lator rezsimeket és a terror támogatóit, senki sem állhat ellen egységes fellépésüknek és befolyásuknak.

Nem azt kell tehát célként kitűznünk magunk elé, hogy új falakkal szigeteljük el az önkényuralom alatt élők millióit, hanem azt, hogy reményt

és jobb jövőt ígérjük nekik. Mi, akik egykor a vasfüggöny mögött éltünk, nagyon is tisztában voltunk vele, hogy a szabad világ polgárai igenis szívükön viselik sorsunkat és értünk, nem pedig ellenünk harcolnak. E tudat igen sokat jelentett számunkra. Manapság a szabad világ úgymond vezetői a demokrácia előmozdításáról szavalnak, miközben partnernek tekintik a világ legelnyomóbb rezsimjeinek önkényurait. A diktátorokkal való együttműködés politikája minden szinten megbukott, és csak remélhetjük, hogy nincs még túl késő felismerni e hibát.

Ahogy Ronald Reagan mondta „A Time for Choosing” (Eljött a választás ideje) című híres, 1964-es beszédében, most nem háború és béke, csupán harc és megadás között kell döntenünk. Választanunk kell tehát, és nem szabad gyáván behódolnunk. A szabad világ hatalmas erőforrásait bevetve fel kell vennünk a harcot, elsősorban az erkölcsi értékek és a gazdasági ösztönzés erejéből kiindulva, s csak végső esetben folyamodva a katonai beavatkozáshoz. Az Egyesült Államoknak ebben vezető szerepet kell vállalnia a maga roppant potenciáljával és képességével, hogy mozgósítsa széthúzó és szétforgácsolt szövetségeseit. Ám napjainkban idejétmúlt dolog amerikai vagy akár nyugati értékekről beszélni. Japánnak és Dél-Koreának is cselekednie kell, akárcsak Ausztráliának és Brazíliának, Indiának és Dél-Afrikának, ezeken kívül is valamennyi országnak, amely becsüli a demokráciát, a szabadságot, és hasznát látja a világméretű stabilitásnak. Tudjuk, hogy képesek vagyunk rá, hiszen egyszer már megtettük. Csak a bátorságunkat kell összeszednünk ahhoz, hogy újra sikerüljön!

Öt évvel azután, hogy Putyin hatalomra jutott és elkezdte újjáépíteni az orosz rendőrállamot, amelyet annyira csodált, én is egyfajta személyes újjászületésen estem át. 2005-ben visszavonultam: búcsút mondtam a hivatásos sakk élvonalában töltött húszéves pályafutásomnak, hogy csatlakozzak a szárnyait bontogató orosz demokrata párti mozgalomhoz. Már 1985-ben, 22 esztendősen világbajnok lettem, és az égvilágon mindent elértem, amit a sakktábla mellett elérhettem. Mindig is szerettem volna megváltoztatni a világot, és éreztem, hogy profi sakkozóként a karrierem véget ért. Arra vágytam, hogy a gyermekeim egy szabad Oroszországban nőhessenek fel, és jól emlékeztem arra a plakátra, amelyet édesanyám hajdan kirakott a szobám falára, s amelyen a szovjet disszidensek közismert mondása állt:

„Ki más, ha te nem?” Reméltem, hogy energiámat és a hírnevemet arra fogom tudni használni, hogy gátat vessek a Kremlből kiinduló elnyomás árjának.

Ahogy más orosz polgártársaimat, engem is aggodalommal töltött el az alig ismert Putyin KGB-s múltja és hirtelen hatalomra kerülése azt követően, hogy a kegyetlen 1999-es háborúban a rendteremtést felügyelte az oroszországi Csecsenföldön. Ám a kezdet kezdetén, honfitársaimhoz hasonlóan, bár nem fenntartások nélkül, de magam is hajlandó voltam adni egy esélyt Putyinnak. Jelcin nagyot hibázott, ezzel foltot ejtett saját demokratikus hírnevén, amikor 1996-os újraválasztása alkalmával felhasználta elnöki hatalmát, és befolyásolta a szavazások végeredményét. Be kell vallanom, egyike voltam azoknak, akik akkoriban azt gondolták: ha a demokratikus folyamatok tisztaságát részlegesen fel is kell áldoznunk, az még mindig a kisebb rossz akkor, ha ezzel sikerül megakadályoznunk, hogy a gyűlölt kommunisták újból hatalomra jussanak. Ez a megalkuvás ugyanakkor majdnem mindig hiba, és ez esetben is annak bizonyult, ugyanis egy még könyörtelenebb vezető kapott lehetőséget, hogy a meggyengült rendszert kizsákmányolhassa.

Az 1998-as válság következtében az orosz gazdaság igen gyenge lábakon állt, ugyanakkor utólag arra is érdemes rámutatni, hogy a bruttó hazai termék (gross domestic product, GDP) már 2000-re egész figyelemreméltó növekedést ért el. Mindezzel együtt a bűnözési mutatók és az infláció növekedése, valamint az egész nemzetet átható gyengeség- és bizonytalanságérzés miatt csábítóan biztonságos választásnak tűnt az egyébként technokrata és szókimondó Putyin. Az emberek úgy érezték, ha nem egy erős kéz ragadja meg a kormánykereket, az ország menthetetlenül káoszba süllyed. A fizikai és szociális bizonytalanságérzet mindig is könnyű célpontot kínál a törékeny demokráciákban: a diktátorok zöme úgy jut hatalomra, hogy a közvélemény kezdeti támogatását élvezzi. A történelem során számtalanszor megesett, hogy maga a nép követelte a rendet, a *mano dura* (kemény kéz) politikáját, és maga segítette uralomra az önkényurakat, katonai juntákat, hogy azok megzabolázzák az ingatag polgári kormány szélsőségeit. Az emberek valahogy mindig elfelejtik, hogy a diktátorokat sokkal könnyebb beiktatni, mint megdönteni.

Természetesen nem számítottam rá, hogy könnyű sikereket aratok új pályámon, amit csak nagy jóindulattal lehet orosz „politikai életnek”

nevezni. Az ellenzék nem is próbálta megnyerni a választást; csupán azért küzdöttünk, hogy egyáltalán legyenek választások. Ezért is mondom mindig: én pusztán aktivistaként tevékenykedtem, nem pedig politikusként; s ez még azt követően is igaz volt, hogy én lettem az ellenzék egyik jelöltje a 2008-as elnökválasztáson. Mindenki tudta, hogy úgysem engedik feltüntetni a nevem egy hivatalos szavazócédulán; a lényeg csak annyi volt, hogy kihangsúlyozzuk ezt a tényt, és megpróbáljuk megtornáztatni az orosz demokratikus folyamat elsorvadt izmait. Kezdeti célomként azt határoztam meg, hogy egyesítsem az ország Putyin-ellenes erőit, különösen azokat a szervezeteket, amelyek tagjai egyébként még a nyilvánosság előtt sem mutatkoznának együtt. A liberális reformtábor, amelyhez magam is tartoztam, semmiféle közös vonást nem mutatott mondjuk a nemzeti bolsevikokkal, kivéve, hogy mindkét csoportosulást a társadalom peremére szorították, üldözték és elárulták, mivel Putyinnak már akkor is feltett szándéka volt élethosszig kezében tartani a hatalmat. Törekény szövetségünk mégis ott menetelt Moszkva és Szentpétervár utcáin, s ez volt az első komoly politikai tiltakozás azóta, hogy Putyin hivatalba lépett. Meg akartuk mutatni Oroszország népének, hogy az ellenállás igenis lehetséges, és azt az üzenetet akartuk eljuttatni mindenhova, hogy hibás döntés volt feladni a szabadságot a stabilitásért cserébe.

Sajnálatos módon Putyinnak, a többi mai önkényúrhoz hasonlóan, volt – és máig is van – egy hatalmas előnye, amelyről a hajdani szovjet vezetés álmodni sem mert: szoros gazdasági és politikai kapcsolatrendszer fűzi a szabad világhoz. A több évtizedes kereskedelemnek köszönhetően hihetetlen méretű vagyonok halmozódtak fel, amelyeket az Oroszországhoz és Kínához hasonló diktatúrák arra használtak, hogy kifinomult önkényuralmi berendezkedést építsenek ki az országban, és nyomást gyakoroljanak külpolitikájukban. Az eredeti naiv elképzelés az lett volna, hogy a szabad világ e gazdasági és szociális szálakat szorosra fűzi, és ezzel lépésről lépésre liberalizálja az önkényuralmi államokat. A gyakorlatban azonban ezek az autoriter államok visszaéltek e kapcsolatrendszerrel, és gazdasági függőségük megszűnését arra használták, hogy terjesszék korrupciójukat és megszilárdítsák az elnyomást.

Vegyük a kézenfekvő példát: Európa összes felhasznált energiamennyiségének egyharmadát Oroszországból szerzi be – jöllehet az egyes országok esetében ez az arány jóval magasabb. Mindeközben Európa az orosz ener-

giakivitel 80%-ának felvevőpiacát adja – melyik fél helyzete előnyösebb tehát e kapcsolatban? Az ukrán válság kapcsán mégis szüntelenül azt halljuk, Európa az energiafüggősége miatt nem léphet fel Oroszország ellen! Nyolc hónappal azután, hogy Putyin országához csatolta a Krím félszigetet, s három és fél hónappal azt követően, hogy meggyőző bizonyítékok kerültek a kezünkbe, amelyek szerint orosz erők lőttek le egy utasszállító repülőgépet Ukrajna felett, Európa továbbra is csak „fontolgatja”, hogy alternatív megoldásokat keres az orosz földgázbehozatal pótlására. Ahelyett hogy az Európai Unió a markáns gazdasági befolyása érvényesítésével gátolná meg Putyin agresszióját, úgy viselkedik, mint ha nem lenne más megoldás. Ha az EU bojkottálná az energiabehozatalt az oroszoktól, vagy akár súlyos adót vetne ki Oroszországra, az teljes csőddel fenyegetné az orosz gazdaságot, amely jelenleg kizárólag az energiaszektorra támaszkodva képes a felszínen maradni. Ám Európából hiányzik a politikai akarat ahhoz, hogy akár jelentős rövid távú áldozatokat is hozzon és szembeszálljon a sokkal nagyobb, hosszú távú fenyegetéssel, amelyet a megzabolázatlan Putyin jelent a világ biztonságára és tágabb értelemben saját, globalizációfüggő gazdaságaira.

A bevonás politikája (engagement) egyben rafináltabb eszközöket biztosít a modern önkényuralmi rezsimeknek a bírálókat elkerülésére. Tőzsdére viszik a társaságaik részvényeit (initial public offering, IPO), megvannak a saját luxusingatlanok New Yorkban és Londonban, és az ezekből származó díjakról és adóbevételekről a kapzsi nyugati politikusok és részvénytársaságok vonakodnak csak úgy lemondani az emberi jogok nevében. A diktatórikus államok kihasználják a szabad világ nyitottságát, és lobbizókat fogadnak fel, propagandát terjesztenek a tömegtájékoztatókban, és jelentős összegekkel támogatnak politikusokat, pártokat és civil szervezeteket. Amikor pedig ezekre a tevékenységekre fény derül, az rendszerint nem kap nagy nyilvánosságot. A szabad világ polgárai olykor persze felháborodnak, amikor egy-egy, a dolgozóit kizsákmányoló vállalat visszaéléseit bemutatja a média, ám keveset törődnek azon országok szociális viszonyaival, amelyekről a kőolajukat, a ruháikat és az iPhone-jukat vásárolják.

Miközben az orosz oligarchák kiterjesztették gazdasági érdekeltségeiket és Putyin politikai befolyását az egész világra, a nyugati gazdasági társaságok azzal viszonozták a szívességet, hogy Oroszországban fektették be tőkéjüket. A Shellhez és a British Petroleumhoz (BP) hasonló mamutcégek

alig várták, hogy rátehessék a kezüket Oroszország roppant energiatar-
tékának egy részére, a régóta Csipkerózsika-álmot alvó orosz piac pedig
kihagyhatatlan célpontot jelentett számukra, bármilyen engedményt kellett
is tenniük az üzletkötéshez: a nyugati részvénytársaságokat cseppet sem
érdekelte, mennyire tartják tiszteletben az emberi jogokat Oroszországban.
Ezeket a cégeket pedig orosz üzlettársaik folyamatosan elárulták, becsapták
és megfenyegették – sőt kiebrudalták az üzlettársi viszonyból vagy akár
az országból –, ám még így is újra meg újra visszakuncsorogták magukat az
országba, ahogy a megvert kutya dörgölőzik a goromba gazdához.

A legfigyelemreméltóbb példa a BP vezérigazgatójának menekülésszerű
távozása volt Oroszországból 2008-ban, amikor egy olyan társas vállalkozás
vezetője volt, amelyben a társai orosz milliárdosok voltak. Mivel szün-
telenül zaklatták, és rettegett a letartóztatástól, egy beszámoló szerint attól
is, hogy megmérgezik, Dudley elmenekült és elrejtőzött. Azután néhány év
múltán mégis visszatért Oroszországba, és Putyinnal együtt állt a kamerák
elé, azért, hogy bejelentsen egy, az állami ellenőrzés alatt álló Rosznyefty
olajtársasággal kötendő kőolajfeltárási megállapodást! Azonban, míg a kül-
földi befektetések valóban hozzájárultak Oroszország GDP-jének növeke-
déséhez – bár ezt túlnyomórészt az olajárak robbanásszerű emelkedésének
köszönhetjük –, az átlag oroszok életszínvonala vajmi keveset emelkedett.
A hatalmas vagyonok pedig nyomban visszatértek oda, ahonnan származ-
tak: Putyin-oligarchák nyugati bankszámláira kerültek vagy ingatlanokba
fektették a pénzt.

Éppen emiatt, bár rendületlenül kibontakozó ellenzéki mozgalmunknak
valóban sikerült felhívni a figyelmet Putyin Oroszországának zsarnoki
valóságára, eleve vesztes pozícióból indultunk. A Kreml uralta a médiát, és
könyörtelenül üldözött minden ellenállást, amely a polgári társadalomban
kibontakozott, így képtelenek voltunk valódi, tartós eredményeket elérni.
Küldetésünk sikerét az is nehezítette, hogy a demokratikus vezetők a világ
politikai színpadán keblükre ölelték Putyint, ezáltal felruházták azzal a fajta
vezetői hitelességgel, amelyre oly égető szüksége volt, minthogy érvényes
választásokra nem került sor Oroszországban. Nem egyszerű a demok-
ratikus reformok szükségességét hirdetni akkor, amikor az összes tévé-
csatorna és újság sorra közöl olyan képeket, amelyeken a világ leghatalma-
sabb demokráciáinak vezetői családtagként fogadják a diktátort. Ezzel
ugyanis azt az üzenetet tolmácsolják, hogy az illető vagy egyáltalában nem

is diktátor, vagy a híres demokrácia és az egyén szabadsága sem több pusztá tárgyalási előnynél, aminek Putyin és a hasonszőrűek tartják. Végül Ukrajna lerohanására volt szükség ahhoz, hogy a G7 – sosem visz rá a lélek, hogy G8 néven emlegetsem – országai végre számúzzék Putyin Oroszországot a fejlett demokráciák elit klubjából.

2008-ra, amikor Putyin bérbe adta az elnöki széket strómanjának, Dmitrij Medvegyevnek, már mindenkinek világosan látnia kellett volna, hogy az orosz demokrácia kimúlt. A szavazócédulán csupán a lojális ellenzék képviselőinek nevét találtuk a maguk kiosztott szerepeiben: a kommunista Gennagyij Zjuganovét és Vlagyimir Zsirinovszkijét, aki 1991 óta a szélsőjobboldali szerepét játszotta. Mindketten csupán kirakatbábuk voltak – és azok mind a mai napig –, így legalább a demokrácia halvány látszata megmarad. És mégis: a demokratikus vezetők egymás után sorakoztak fel, hogy részt vegyenek e színjátékban. George W. Bush telefonon gratulált újonnan megválasztott kollégájának. A francia elnök, Nicolas Sarkozy szívélyesen meginvitálta Medvegyevet Párizsba. Hasonlóképpen dicshimnuszokat zengtek az új elnökről Németország és az Egyesült Királyság vezetői is – és még hosszan sorolhatnám a neveket. Tették ezt annak ellenére, hogy a választást a legfontosabb európai választásfigyelő testület, az Organization for Security and Cooperation in Europe (Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, EBESZ) bojkottálta, tiltakozásul a megfigyelőkre kirótt korlátozások miatt.

Két hónappal azután, hogy Barack Obama letette hivatali esküjét, Hillary Clintonnal új pályára akarta állítani az amerikai–orosz kapcsolatokat, ám korántsem olyan realista módon, ahogyan az ember várhatta volna, miután Oroszország alig néhány hónappal korábban megszállta a parányi Grúziát, hogy független enklávékat alapítson, amelyeket mindmáig megszállva tartanak az orosz csapatok. Szó sincs ilyesmiről. Obamáék hamisítatlan amerikai bűbájkampányba kezdtek, amelyet ráadásul teletűzdelték helytelenül használt jelszavakkal – hogy csak a hírhedtté vált „újraindító gomb” esetét említsem, amelyet Clinton ajándékozott orosz kollégájának, Szergej Lavrovnak, s amelyen oroszul nem az „újraindítás”, hanem a „túltöltés” kifejezés állt. Az Obama-kormány szerette volna azt hinni, hogy a fiatal és derűs Medvegyev valódi reformer, olyan liberális politikus, aki megváltoztatja a putyini irányvonalat. Persze a kezdeti naivitás az Obama által vallott „remény és változás” politikájának is tulajdonítható, ám bármilyen hihe-

tetlen, az Egyesült Államok jóval azután is kitartott a bevonás e politikája mellett, hogy kiderült, az irányítás továbbra is főként Putyin kezében van, s ő még mindig nem tett le arról a szándékáról, hogy újra rendőrállammá változtassa Oroszországot.

A „Medvegyev-hadművelet” teljes győzelemmel zárult, és Putyin újabb négy évet nyert a hazai ellenzék felszámolására anélkül, hogy emiatt a nemzetközi politikai színtéren bármilyen következménnyel kellett volna számolnia. Amikor 2012-ben, nem meglepő módon, ismét elnök lett, még azzal sem törődött, hogy szalonképessé tegye a választást. A legtöbb diktátorhoz hasonlóan, Putyin is csalhatatlan ösztönökkel mérte fel vetélytársait, és ekkor is tisztában volt vele, hogy a világ többi vezetője nem fog az útjába állni. Ráadásul – a többi önkényúrhoz hasonlóan – ő is minden sikeres lépéssel egyre vakmerőbbé vált. A zsarnokok sosem tanakodnak azon, hogy törekedjenek-e még nagyobb hatalom megszerzésére – ők csupán egyetlen kérdést tesznek fel: miért ne? Amikor Putyin körültekintően megvizsgálta, hogyan viszonyulnak hozzá az olyan vezetők, mint Merkel, Cameron és Obama, úgy látta, bátran megtehet mindent a saját belátása szerint.

Az embernek nem kell a világtörténelem eseményeivel tisztában lennie ahhoz, hogy felismerje ezt a működési módot, vagy épp átlássa, hogyan vezetett mindez az ukrán háborúhoz. Azt az önelégültséget, amelyet a szabad világ országai a vasfüggöny lebontása miatt éreztek, ezek a nemzetek nehezen tudták lerázni magukról, noha ez lett volna a kulcsa annak, hogy eredményesen kezelni tudjanak egy Vlagyimir Putyin típusú diktátort. Ő maga gátlástalanul előnyére fordítja a bevonás politikáját, cserébe viszont semmiből nem enged. Miközben Oroszországban az emberi jogokat lábbal tiporták, a nyugati politikusok és szakértők – többek között Condoleezza Rice és Henry Kissinger – éveken át azzal mentgették a Putyinnal szembeni határozott fellépés hiányát, hogy az oroszok még így is jobban élnek, mint a szovjet időkben.

Először is, hadd „gratuláljak” ezeknek az embereknek, amiért vérszegény dicséreteikkel a kárhozatba taszítottak bennünket! Azután szeretném megkérdezni tőlük, hogy miért az 1950-es és az 1970-es évek viszonyaival hasonlítják össze mai helyzetünket, miért nem a '90-es évekkel? A sztálini vagy brezsnyevi totalitárius kommunista diktatúra időszakához képest könnyű jobb életszínvonalat elérni, de mi a helyzet a jelicini évekkel? És az talán rendjén van, hogy miközben Oroszországban minden újonnan létre-

hozott demokratikus intézményt leromboltak, a világ Rice-ai és Kissingerei ezt tétlenül nézték végig? Ha a szovjet lakosság és a hatalmas gulágokon sínylődő politikai foglyok jogai oly fontosak voltak – márpedig fontosak voltak a világ számos vezetője és polgára számára –, akkor a 21. század diszsidensei miért nem érdemelnek hasonló tiszteletet és figyelmet? Az eredményes politika elveken alapul. Ugyan Ronald Reagan is szóba állt szovjet politikus kollégáival, de – ahogyan Václav Havel mondta nekem egyszer – Reagan a politikai foglyok névjegyzékével kezdte a tárgyalásokat.

Aktivistaéveim elején gyakran hangsúlyoztam, hogy Putyin orosz probléma, amelyet az oroszoknak kell megoldaniuk, de ha semmibe vesszük a mérhetetlen becsvágyát, hamarosan a térség, sőt az egész világ problémájává válik. Ez a sajnálatos átalakulás azóta végbement, és számos emberélettel kellett és kell ma is fizetnünk érte. Sovány vigasz, ha most azt mondják, hogy igazam volt annak idején, s még e vigasztól is megfoszt a tudat, hogy ma éppúgy vajmi keveset teszünk annak érdekében, hogy megálljt parancsoljunk Putyin agressziójának. Mi értelme volt azt szajkóznom, hogy oda kell figyelnünk és cselekednünk kell, ha a világ ma is struccpolitikát folytat, és nem tesz semmit?

A bevonás politikájának mantrája és a diktatúrák – különösen a jelentős üzleti partnerként számon tartott diktatúrák – bűneinek tétlen szemlélése az utóbbi húsz évben olyannyira bevett gyakorlattá vált, hogy még egy szuverén európai nemzet lerochanása láttán sem vagyunk hajlandóak eltérni tőle. Az Egyesült Államok és az Európai Unió foganatosítottak ugyan bizonyos szankciókat egyes orosz tisztviselők és iparágak ellen – jóllehet többnyire túlságosan későn és enyhe formában –, ám továbbra sem hajlandóak beismerni: szükség van arra, hogy megbélyegezzék és elszigeteljék Oroszországot mint veszedelmes latorállamot, amivé Putyin alatt vált. A nyugati vezetők mostani nemzedéke nem akarja bevallani, hogy a gonosz még mindig létezik e világban, s hogy feltétlen eréllyel kell lesújtanunk rá ahelyett, hogy egyezkedni kezdenénk vele. Jelen pillanatban nyilvánvaló, hogy a 21. század demokráciái nem állnak készen e harcra. Továbbra is nyitott kérdés azonban, vajon képesek és hajlandóak-e felvenni a kesztyűt.

Veszélyes azt hinni, hogy egy jelkép bukása egyenlő a jelképezett dolog eltűnésével, ám a kísértésnek szinte lehetetlen ellenállni. Az emberek erő-

teljesen vonzódnak a legkülönfélébb szimbólumokhoz és magyarázatokhoz, különösen akkor, ha olyanok, mint egy hosszú, szomorkás tündérmese boldog befejezése. A berlini fal eszmeileg és a szó szoros értelmében is kettéosztotta a világot a jó és a rossz, a sötétség és a fény erői között. Amikor az örömtől mámoros németek átözönlöttek a megerősített határon, és kalapácaikkal elkezdtek szó szerint lebontani a gyűlölt falat, könnyű volt azt képzelni, hogy magára a gonoszra mérnek döntő csapást.

Az ünneplés persze jogos volt. Emberek százmilliói ébredtek rá a tudatra, hogy az évtizedekig tartó totalitárius lidércnyomásnak vége. A „Gonosz Birodalma” megbukott. Egy több mint 6700 kilométeres térség – bolygónk negyede, az orosz Távols-Keleten lévő Csukcs-félszigettől Berlinig – szabadult meg jószerivel egyik napról a másikra a kommunista elnyomás és gazdasági inség rémétől, és kapta ígéretként a demokrácia és a szabadpiaci gazdaság eszményképét. Valóban dicsőséges, felejthetetlen pillanat volt ez.

Persze az ünneplésre kézzelfoghatóbb okunk is lehetett: a létünket fenyegető atomháború veszélye elhárult. Három nemzedék nőtt fel nukleáris légtalmi gyakorlatok közepette, amikor még az asztalnál is a „MAD-doktrínáról” (mutually assured destruction, a kölcsönösen biztosított megsemmisítés elve) folyt a szó. Korábban dollármilliárdokat öltek katonai óvintézkedésekbe és ellenintézkedésekbe, amelyek egyszerűen feleslegessé váltak. Az ebből eredő „békeosztaléknak” pedig a gyarapodás új korszakába kell vezetnie az emberiséget – legalábbis ez volt a sokat hangoztatott ígéret.

Sokat írtam már arról, amit a sakkban a „múltbéli sikerek súlyának” nevezek. Minden diadal teher a győztes vállán, és megnehezíti számára, hogy teljes erővel a további fejlődésére koncentráljon. Eközben a vesztes tisztában van vele, hogy hibát követett el, hogy valami félresikerült, és keményen dolgozik azon, hogy legközelebb jobban teljesítsen. A boldog győztes általában azt feltételezi, hogy pusztán a saját kiválósága révén nyerhetett. Ezzel szemben a valóság az, hogy általában az a játékos nyer, aki az utolsó előtti hibát vétette. Tehát roppant önfegyelem szükséges ahhoz, hogy győztesként ne essünk az említett hibába és képesek legyünk levonni a tanulságokat diadalainkból.

A hidegháborút követően a győztes hatalmak természetes és emberi reakciója az volt, hogy keblükre ölelték az egykori ellenséget. Clinton és Jelcin tehát ölelkeztek és nevettek. Az Európai Unió és a NATO tárt karokkal

fogadta a hajdani szovjet blokkba tartozó országokat, és dollármilliárdokat fektetett az új tagállamai segélyezésébe. Amikor pedig a gazdasági és politikai reformokra került a sor, a nyugati hatalmak az elszigetelés és visszaszorítás eszközeinek alkalmazása helyett nyomban elhúzták előttük a mézesmadzagot. Az EU és más intézmények a teljes jogú tagság lehetőségét kínálták fel az újonnan felszabadult országok számára, s cserébe csak a politikai átláthatóság és a gazdasági reformok minimális feltételeinek teljesítését kérték tőlük. A bevonás eme elve Kelet-Európában valóban nagy sikert aratott, bár jó néhány országnak göröngyös utat kellett végigjárnia.

A nyugati országok egyúttal ugyanilyen befogadó hozzáállással közeledtek azokhoz a térségekhez is, ahonnan az elnyomás erőit nem sikerült gyökerestül kiirtani. Enyhe követelményeket támasztva, kevés és teljesíthető ellentételezésért cserébe meghívták a klubba azon országokat is, amelyekben a szovjet stílusú elnyomás csupán nevében változott meg. A nyugati világban akkoriban ez a vélekedés jellemezte a diplomáciát: „Semmi gond, előbb-utóbb úgyis jobb belátásra térnek! A demokrácia győzelmet aratott, a rossziúk neve fekete betűkkel került be a krónikákba. Csak annyi a teendőnk, hogy tovább tárgyaljunk velük, és várjunk.” Ám a történelem jól ismert erői maguktól nem nyerik meg nekünk a háborút. A tapasztalatok pedig azt mutatják, hogy hiába kerül be valaki fekete betűkkel a történelemkönyvekbe, ha továbbra is ő szállítja csővezetékein a fekete aranyat, gond nélkül elboldogulhat.

Visszatekintve, egyszerűen elképesztő, milyen gyorsan szőnyeg alá söpörtük és elfeledtük a hidegháborús győzelemből leszűrt tanulságokat. Abban a pillanatban, amikor az emberi történelem során minden eddiginél fényesebben virradt fel a szabadság és demokrácia napja, a Nyugat egyszerre hátat fordított addigi stratégiájának.

Manapság, amikor a globalizáció és a hamis egyenrangúság korát éljük, nehezen tudjuk elképzelni, hogy a hidegháborús vezetők zöme közvetlen közlőről látta a valódi gonoszt a II. világháború idején. Az említett vezetőknek nem voltak illúzióik afelől, hogy mire képesek a diktátorok, ha esélyt adunk nekik. Ők a saját szemükkel látták az országaik létét fenyegető erőket és a koncentrációs táborok borzalmait, tudták, hogy az atomfegyverek könnyen bevethetők háború idején. Az utánuk következő nemzedékek számára ez a gondolat a szó szoros értelmében elképzelhetetlennek tűnik. Igencsak szégyenletes, hogy mára Adolf Hitler és Joszif Sztálin holmi kari-

katúrákká váltak – mintha csak mitológiai szörnyetegek lettek volna, egy réges-rég legyőzött ősi gonosz replikái.

Ám, ahogyan a történelem nem zárul le soha, éppúgy a gonosz sem pusztítható el végleg – kigyomláthatjuk ugyan, de gyökerestül sosem irthatjuk ki. Csak azt várja, hogy pillanatnyi figyelmetlenségünket kihasználva újra életre keljen. Könnyen kihajt önelégültségünk termékeny talaján – de még a berlini fal meddő kötörmelékében is.

A kommunizmus nem tűnt el végleg a fal leomlásával. Közel 1,5 milliárd ember napjainkban is kommunista diktatúrában él, további 1,5 milliárd pedig – köztük természetesen számos szovjet utódállam lakosai – a legkülönbözőbb önkényuralmi rendszerekben. Hiába omlott le a berlini fal, az emberekben ma is él az a vágy, hogy kizsákmányoljanak másokat és diktatórikus módszerekkel, nyers erővel uralkodjanak a másik felett. Ezzel egyidejűleg megszűnt – vagy legalábbis drámai mértékben csökkent – a szabad világ abbéli hajlandósága, hogy határozottan állást foglaljon az elnyomottak megsegítése mellett.

E váltás persze érthető, hiszen a tömegek ama óhaját tükrözi, hogy legyen vége a több évtizedes elhidegülésnek és feszültségnek. Az 1992-ben hivatalba lépett Bill Clinton volt az első elnök a háború utáni demográfiai robbanás nemzedékéből (baby boomer nemzedék), aki következetesen kiállt azon álláspontja mellett, miszerint túl kell lépni a hidegháborút fekete-fehérre egyszerűsítő, dualisztikus világnézetten. Ezzel egy időben a sárkányfogak is növekedtek. A fehérorosz diktátor, Lukasenka, 1994-ben kezdte meg élethosszig tartó hivatali idejét. Közép-ázsiai diktátorkollégái, a kazah Nazarbajev és az üzbég Karimov pedig már több mint egy negyed évszázad óta hatalmon vannak. És az sem véletlen, hogy Oroszország éppen azt a kettőt támadta és szállta meg részlegesen a szovjet utódállamok közül, amelyek a legjobb eséllyel próbálhattak kitörni Oroszország kegyetlen vonzasköréből.

Igaz persze, hogy ezek a gonosztevők és önkényurak közel sem jelentenek akkora fenyegetést világrendünkre, mint amekkorát hajdan a Szovjetunió jelentett – még akkor sem, ha Putyin mindent elkövet, hogy kereskedelmi egyezmények révén, megfélemlítéssel és bábkormányok segítségével összetákolja a Szovjetunió egy „látjos” változatát. Katonai erején túlmenően a hajdani Szovjetunió azért is lehetett olyan veszedelmes, mert agresszív módon terjesztette a kommunizmus mérgező ideológiáját, amelynek

hatása messze túlnyúlt határain. Putyin ellenben a közelmúltig úgy érezte, hogy anélkül is képes kifosztani Oroszországot és megszilárdítani hatalmát, hogy hasonló ideológiához kellene folyamodnia. A „lopjunk együtt” volt az ő uralkodó elitjének egyetlen jelmondata, s az államhatalom elsősorban arra szolgált, hogy segítsen megtölteni e hatalom tényleges birtokosainak zsebeit. Ám ahogy Oroszország gazdasági helyzete rosszabbra fordult, Putyin is kénytelen volt fellapozni a diktátorok kézikönyvének további fejezeteit, hogy új módszerekkel igazolja szerepét legfelsőbb vezetőként.

2013 óta a Kreml és különböző szócsövei leplezetlen fasiszta frázisokkal kommentálják az egyre szigorúbb fellépést a melegek és a média ellen, eközben „oroszokhoz méltatlan” viselkedésről, hitszegésről és hazaárulásról handabandáznak. E dagályos beszédek némelyike – köztük magának Putyinnak egynémely felszólalása – olyannyira hasonlít a náci vezetők szónoklataihoz, hogy szinte úgy tűnik, csak a *Vaterland* kifejezést változtatták „Oroszország anyáckára”. Ám, Hitlerhez hasonlóan, Putyin is jól tudta, hogy az ember előbb-utóbb kifogy a belső ellenségekből, és kénytelen újabbak után nézni a határ túlsó oldalán. Az Egyesült Államokat ugyan már egy évtizede próbálták valóságos ördöggént lefesteni az állami médiában, de ez korántsem bizonyult elegendőnek.

Amikor Putyin ukrajnai bábelnöke, Viktor Janukovics a teljesebb európai integrációt követelő Euromajdan tiltakozások nyomán elmenekült az országból, az orosz elnök megragadta a kínálókozó lehetőséget. Azzal az ürüggyel, hogy meg kell védeni az ukrajnai oroszokat, először elfoglalta és Oroszországhoz csatolta a Krím félszigetet, majd orosz erők által támogatott „lázadók” segítségével erőszakos cselekményeket robbantott ki Kelet-Ukrajnában. Röviddel ezután nehézfegyverzetű orosz csapatok tényleges megszállássá súlyosbították a konfliktust, a Kreml pedig egyre képtelenebb nyilatkozatokkal cáfolta a beavatkozást.

A háború mindig rettenetes, bármi legyen is a kiváltó ok, ám Putyin etnikai alapú imperializmusa különösen veszedelmes irány, amelyet semmiképp sem szabad szó nélkül hagyni. Akik váltig hangoztatják, hogy az ukrajnai konfliktus eskalálódása valószínűtlen, figyelmen kívül hagyják azt a világos figyelmeztetést, amelyet Putyin adott nekünk. Semmi okunk azt hinni, hogy a nyíltan hangoztatott „Nagy-Oroszország” vízió beteljesítése véget ér Kelet-Ukrajnával, sőt: megannyi okunk van az ellenkezőjét

vélelmezni. A diktátorok ugyanis csak akkor állnak meg, amikor megállítják őket. Ha azt hisszük, Putyin étvágya Ukrajna bekebelezésével csillapodott, akkor tévedünk: csak még mohóbbá vált.

Ukrajna csupán egyetlen csatája annak a nagyobb háborúnak, amelyről a szabad világ még azt sem akarja elismerni, hogy egyáltalán zajlik. Ám az ember nem szabadulhat meg ellenségeitől pusztán azért, hogy tagadja létezésüket. A berlini fal és a Szovjetunió ideje lejárt, de a szabadság ellenségei, akik felépítették ezeket, ma is itt élnek közöttünk. A történelem soha nem ér véget; körforgásszerűen halad előre. Ma ugyanúgy nem védjük meg Ukrainát, ahogyan a szövetségesek elmulasztották megvédeni Csehszlovákiát 1938-ban. A világnak haladéktalanul cselekednie kell, hogy Lengyelországnak ne kelljen 2015-ben ugyanazt a szerepet eljátszania, amelybe 1939-ben kényszerült.

A hidegháborút nemcsak a katonai és gazdasági fölény segítette megnyerni, hanem azok az értékek is, amelyeket én, az egykori szovjet állampolgár, minden iróniától mentesen, hagyományos amerikai értékeknek nevezek, s amelyeket az egész nyugati blokk is a magáévá tett. A globalizáció problémái nem oldhatók meg ugyanazokkal a jogi és gazdasági módszerekkel, amelyek előidéztek azokat. Morális alapokon nyugvó szövetségi rendszerre van szükség, hogy szembeszálljunk napjaink orosz és kínai diktatúrájával, amelyek mára szerves részévé váltak világunknak. Új szövetségeket kell kötnünk, hogy felvehessük a harcot a hontalan terroristahálózatokkal, amelyek ellenünk fordítják a saját technológiánkat. Ezeknek a keretrendszereknek és szövetségeknek erkölcsi elveken kell alapulniuk, mivel ez az egyetlen fegyver, amellyel szemben a demokrácia ellenségei tehetetlenek. E tény még nyilvánvalóbb annak fényében, hogy ezek az ellenségek atomfegyverekkel rendelkeznek, ami elképzelhetetlenül veszélyessé teszi a katonai beavatkozást.

Az itt említett újkori konfliktusok elmosódó frontvonalait csak úgy törhetjük át, ha világos erkölcsi határok mentén tesszük ezt. A szabad világ ellenségeit célpontjaik alapján ismerhetjük fel. Ők jól tudják, hogy amennyiben a liberális demokrácia és a szabadpiac elvei érvényesülnek, akkor nekik nincs több keresnivalójuk a politikában – tehát valójában a pusztaság túlélésükért harcolnak. Ha ki akarjuk védeni a támadásaikat, akkor az elveinket politikai irányvonalakká kell alakítanunk. Világosan meg kell határoznunk, hogy miért és mi ellen küzdünk, mi több, hajlandóknak

kell lennünk a végsőkig védelmezni értékrendünket, mintha az életünk múlna rajta – mivel egyébként pontosan ez a helyzet.

Nem engedhetünk teret a figyelemelterelő taktikáknak, mentségeknek és szalmabábérvételeknek, amelyeket egyrészt a diktátorok és gonosztevők hangoztatnak, másrészt a békeharcosok és a gyávák visszhangoznak: szüntelenül arról szónokolnak, milyen veszélyekkel jár, ha a szabad világ szembe száll Putyinnal, és milyen következményekkel kell számolnunk, ha közvetlen katonai akciót hajtunk végre az Iszlám Állam ellen. Ám arról már nem esik szó, mi történhet, ha most rossz úton járunk, nem lépünk fel kellő határozottsággal és hagyjuk, hogy a megbékítés és bevonás politikájának *status quo*-ja továbbra is fennmaradjon. Az új hidegháború elkerülése csodálatra méltó célnak tűnik, de mi van akkor, ha már zajlik ez a háború? Vajon mi a helyzet azokkal a tényleges hadi cselekményekkel, a megszállással és Európa egyes térségeinek annektálásával, ami például Ukrajnában jelenleg is folyik? A tagadás nem elfogadható politikai válasz. Ha pedig egy már katasztrófálissá vált helyzetben egyre csak azon tételődünk, milyen eredményre vezethet a határozottabb fellépés, az csupán szánalmas kísérlet arra, hogy súlyos döntéseket elodázzunk. Ha az ember nem hajlandó tudomásul venni azt aényt, hogy rákos, a betegséget diagnosztizáló orvosokkal pedig vitába száll, csak mert retteg a kezeléstől, attól még nem fog meggyógyulni.

Senki nem tudja, mi történhet, ha a szabad világ országai az Egyesült Államok és a NATO vezetésével szembeállnak Putyinnal Ukrajnában, vagy ha elhatározzák, hogy törlik az Iszlám Államot a föld színéről. Egyvalamiben azonban biztosak lehetünk: végül muszáj lesz cselekedni, és ha a beavatkozást halogatják, az minden nappal egyre több erőforrást, áldozatot és emberéletet követel majd. Putyin, a világtörténelem összes diktátorához hasonlóan, egyre magabiztosabbá válik és egyre nagyobb támogatásra tesz szert, míg szembe nem szegülünk vele. Minden egyes tettével, amelyet sikerként közvetíthet az orosz nép felé, egyre nehezebben távolíthatjuk el a hatalomból, és ő egyre jobban nekibátorodik, hogy további, még agresszívebb lépéseket tegyen.

Igaz persze, hogy ha Amerika, Európa és a világ többi demokráciája végre felismeri, hogy a bevonás politikájának kora leáldozott, s közösen sújt le Putyinra és a többi diktátorra, elszigeteli őket és elsöprő túlerővel siet az általuk megtámadott országok segítségére, a konfliktusok könnyen

elmérgesedhetnek, mielőtt végképp elcsitulnának. Ez a szemlélet – amely szerint rövid távon áldozatokat kell hoznunk a távlati céljaink eléréséért és érdekeink védelmében – pontosan olyan vezetői magatartást követel meg, amelynek híján vagyunk manapság a szabad világban. Az elkötelezett vezetőnek messzebbre kell tekintenie a következő népszerűségi felmérésnél, a következő negyedéves beszámolónál vagy választásnál. Az egymást váltó kormányok figyelemre méltó állhatatossággal ragaszkodtak a hidegháború irányelveihez hosszú évtizedeken át, és ez végül a szabad világ diadalához vezetett. Azóta viszont az elnökök és miniszterelnökök egymásra hárították azzal kapcsolatban a felelősséget, hogy Oroszországban az emberi jogokat semmibe veszik, ezzel egy időben pedig Putyin eléggé megerősödött ahhoz, hogy valódi háborút indítson Európában.

Az egyik népszerű érv az, hogy az agresszió elleni fellépés könnyen a III. világháború kirobbanásához vagy akár nukleáris holokauszthoz vezethet. Pedig épp ellenkezőleg: a jelenlegi válság pontosan akkor mélyülhet el még jobban, ha Putyin továbbra sem érzi, hogy a szabad világ erői komoly fenyegetést jelentenek a hatalmi pozíciójára – hiszen egyedül a hatalommal törődik. Ha hagyjuk, hogy Putyin egyik győzelmet a másik után arassa, otthoni ellenzékének még az írmagját is kiirtsa, s közben új területekre és még több befolyásra tegyen szert külföldön, drámai módon megnöveljük egy totális háború kockázatát. Adolf Hitler azért támadhatta meg Lengyelországot 1939-ben, mert a szövetségesek nem álltak ki Csehszlovákia mellett, és azért vonulhatott be a Szudéta-vidékre, mert a világ nem tiltakozott elég erélyesen Ausztria bekebelezése ellen, mert az agresszióra csupán erőtlen halogatás volt a válasz. Csakis azután kapott szárnyra önbizalma, és feszítette végül túl a húrt, hogy a kezdeti években könnyen aratta egyik győzelmét a másik után, és csekély ellenállást tapasztalt a nyugati demokráciák részéről.

Persze Putyin nem Hitler – azzal a kimondhatatlanul gonosz lényel senki sem érhet fel –, bár akik átérték Sztálin, Mao Ce-tung és Pol Pot rémuralmának borzalmait, talán másként gondolják. Fontos azonban megjegyeznünk, hogy 1936-ban még Hitler sem volt az a nagyzási mániában szenvedő szörnyeteg – sőt még 1937-ben és 1938-ban sem volt az! A külföldi sportolók és méltóságok talpnyalása, hízeltése a berlini olimpiai játékokon, az a könnyedség, amellyel a német hadsereg átléphetette az I. világháború után meghúzott német határokat, Chamberlain buzgó behódolása:

ezek az események adtak módot Hitler számára, hogy igazi szörnyéváljon.

Ami a nemzetközi befolyást illeti, Oroszország jelenlegi ipari és katonai ereje összehasonlíthatatlanul kisebb a hajdani náci Németországénál. Ám Putyin rendelkezik egyvalamivel, ami Hitlernek sosem volt a kezében: atomfegyverekkel. És az orosz elnök nem restell emlékeztetni is bennünket e tényre. Rávettem magam, hogy kétszer is végighallgassam Putyin 2014 októberében Szocsiban tartott tájékoztatóját, ugyanis képtelen voltam elhinni, hogy az orosz elnök a beszéd egy pontján teljes természetességgel dicsérte Nyikita Hruscsov szovjet vezető rémisztő nukleáris taktikázását. Mindnyájunknak oda kell figyelnünk Putyin szavaira, hiszen a múltja élesen bizonyítja: ha nem vesszük komolyan a fenyegetéseit, előbb-utóbb beváltja azokat.

Amennyiben azonban a szabad világ vezetői időben észbe kapnak, és erős egységfrontot alkotnak Putyin ellen – gazdasági szankciókkal sújtják Oroszországot, gondoskodnak az orosz energia helyettesítéséről, diplomáciailag elszigetelik az országot s gazdasági és katonai támogatást nyújtanak az általa megtámadott államoknak –, azzal lefektethetik egy új szövetség alapjait a világ demokráciái között. Ezzel választás elé állíthatják a diktatúrákat: vagy csatlakoznak a nemzetek közösségéhez, vagy egyre inkább a peremre szorulnak és lemaradnak. Az Európai Unió a belpolitikájában máris alkalmazza ezt a modellt; valamennyi tagjelölt államnak eleget kell tennie bizonyos egyértelmű követelményeknek a gazdasági fejlődést és az emberi jogokat illetően. Ettől függetlenül ugyanez az EU boldogan folytat kereskedelmi tevékenységet a Putyin Oroszországhoz hasonló kegyetlen diktatúrákkal, amelyeket sosem venne fel tagállamai közé! Putyin háborújának és a bevonás eme álszent politikájának egyszerre is véget vethetnénk.

E könyv első érdemi alapvetése annak megvilágítása, hogy ez a hadüzenet nélküli háború nagyon is valódi és nem hagyható figyelmen kívül. Szembetűnő jelképek híján, amelyek magukra vonják a közfigyelmet, és egy gonosz birodalom nélkül, amely ellen harcba szállhatunk, bajos lesz ráirányítanunk a világ demokráciáinak figyelmét a közös cselekvés jelentőségére, mégis muszáj megtennünk. A továbbiakban szemügyre vesszük azt is, hogyan

adott módot a Nyugat több évtizedes visszafogottsága és közönye a Putyin-féle önkényuraknak és az Iszlám Államhoz hasonló terroristacsoportoknak, hogy szerte a világon teret nyerjenek.

Ahogy a mondás tartja, a demokráciák olyan vezetőket kapnak, amilyeneket érdemelnek, nem árt tehát megvizsgálnunk azt az értékrendünkben beállt változást, amelynek révén napjaink külpolitikájában általános irányelvvé vált a megbékítés és a defetista reálpolitika. Az erkölcsi alkotóelem kivonása a külügyekből olyan katasztrófa volt, amelynek utóhatásait sokára fogjuk majd kiheverni. A könyv utolsó részében egy olyan átfogó tervet ismertetek, amely révén jelenlegi helyzetünk orvosolható, s mindenekelőtt azokat a kérdéseket teszem fel, amelyeket a világ demokráciáinak vezető posztjaira pályázóknak kivétel nélkül meg kellene tudniuk válaszolni.

Közben mindvégig igyekszem megosztani személyes megfigyeléseimet és tapasztalataimat, amelyeket korábban oroszországi aktivistaként, illetve jelenlegi munkám során, a New York-i székhelyű Emberi Jogi Alapítvány (Human Rights Foundation) elnökeként tettem és szereztem. Politikai csatáim egyébként még az 1980-as években kezdődtek, amikor sakknagymesterként a szovjet sporthatóságok ellen lázadtam, valamint a nyugati kiadványoknak adtam interjúkat, amelyekben a kommunista rendszer visszásságait bíráltam, és amelyek miatt gyakran keveredtem bajba. A könyv elsősorban nem a saját életutamat hivatott bemutatni, hanem azt a cselekménysort, amelyből egyértelművé válik, hogyan sikerült Vlagyimir Putyinnak a Szovjetuniót egykoron két vállra fektető szabad világ közönyt – sőt egyes esetekben támogatását – kihasználva csírájában elfojtania a demokratikus folyamatokat Oroszországban.